

УДК 342.5

П.А. РУДИК

Петро Андрійович Рудик, доктор історичних наук, професор, професор Національного університету харчових технологій

ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРСНОГО ДОБОРУ СУДДІВ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В АСПЕКТІ МІЖНАРОДНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ

В Україні відповідно до змін, внесених до Конституції України в червні 2016 р., та низки законів, що їх поглиблюють і конкретизують, на основі нового підходу до функціонування судової системи послідовно впроваджується судова реформа. Одним із основних її напрямів є добір та призначення доброчесних і кваліфікованих суддів на підставі конкурсу, здатних забезпечити захист прав і свобод громадян. Оскільки Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 р. встановив, що судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді (ч. 2 ст. 52)¹, то ця правова норма повністю стосується і суддів Вищого антикорупційного суду України (далі – ВАС), формування якого відбувається відповідно до існуючого законодавства України.

Своїми міркуваннями щодо судової реформи загалом уже поділилися провідні вчені Національної академії правових наук України, Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Інституту законодавства Верховної Ради України, окремих закладів вищої освіти, серед них Ю.С. Шемшученко, О.Л. Копиленко, Л.М. Москвич, А.О. Селіванов, В.Л. Федоренко, О.В. Щербанюк та ін. Активність у цьому проявила також редакційна рада журналу «ПравоУкраїни» (гол. редактор О.Д. Святоцький)². Проте поки що відсутні спеціальні праці із проблеми, яка досліджується, і що є **метою** цієї статті.

При дослідженні даної проблеми автор опирався на положення нової редакції Конституції і нових законів України, пов'язаних з реформуванням судової системи на сучасному етапі, міжнародних і європейських документів з питань судової влади і, зокрема, конкурсного добору суддів та особливостей його процедури.

Так, серед міжнародних і європейських документів базовими є рішення ООН та Ради Європи і ЄС. Вони стали орієнтиром для створення ВАС як і для інших судів. Їхні положення є засадничими. Згадаємо основні із них. Це приписи Загальної декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права про право кожного на справедливий суд відповідно до законодавства; положення резолюцій 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р. «Основні принципи незалежності судових органів» про закріплення в конституціях або законах країн та гарантування державою незалежності судових органів; приписи про необхідність утвердження судьями таких принципів їхньої поведінки, як незалежність, об'єктивність, чесність, непідкупність, дотримання етичних норм, рівність, компетентність і старанність тощо, закріплених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 р. № 2006/23 «Бангалорські принципи поведінки суддів»; положення «Європейської хартії про закон «Про статус суддів», схваленої Радою Європи 10 липня 1998 р., про необхідність чіткого визначення змісту будь-якого закону про статус суддів, який забезпечував би компетентність, незалежність та неупередженість судів та суддів, фіксував правила відбору й призначення на посаду суддів незалежним органом; приписи «Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки» (17 листопада 2010 р.) про необхідність позбавлення впливу органів виконавчої і законодавчої влади на добір суддів, створення незалежного державного органу з питання прийняття рішення щодо добору суддів, який у своєму складі мав би не менше половини суддів, обраних самими ж судьями; рекомендації висновків № 10 (2007 р.), № 15 (2012 р.) і № 21 (2018 р.) Консультативної ради європейських суддів, де висловлена спільна позиція країн-членів Ради Європи щодо судової ради на службі суспільства, щодо спеціалізації суддів, щодо запобігання корупції серед суддів відповідно і в яких підкреслена важливість Вищої ради правосуддя, як незалежного органу при доборі суддів, спеціалізації суддів для окремих судів і гарантування цілісності суддів, їх протидії

корупції, оскільки вони є основними учасниками цього процесу. Важливим орієнтиром при конкурсному доборі суддів ВАС України стали також висновки Венеціанської комісії щодо законопроектів про внесення змін до Конституції України в частині правосуддя і про антикорупційні суди тощо. Комісія схвально сприйняла створення Вищого спеціалізованого антикорупційного суду в Україні та застосування конкурсного добору його суддів³.

Відповідно до міжнародних стандартів положеннями нової редакції Конституції і законів України підвищені вимоги до всіх суддів, в тому числі й суддів ВАС. Конституційні положення застерігають, що суддя не може належати до політичних партій, профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої. Згідно зі змінами до Конституції України на посаду судді можуть призначатися громадяни України не молодші тридцяти та не старші шістдесяті п'яти років, які мають вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентними, добросовісними та володіють державною мовою (ч. 2, 3 ст. 127)⁴. Ці критерії конкретизуються у Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Ними визначено компетентність, професійна етика та добросовісність. Вони наповнені новим змістом. Для судді окрім професійної компетентності має бути властива особиста і соціальна компетентність, здатність здійснювати правосуддя у суді відповідного рівня за визначеними законом критеріями (ч. 1, 2 ст. 83). Закон визначає випадки, згідно з якими громадянин позбавлений права бути призначеним суддею (п.п. 1, 2, 3 ч. 2 ст. 69), та підстави, які позбавляють особу можливості претендувати на посаду судді (ч. 3, 4, 5 ст. 69), щоб упередити його вплив на прийняття рішень.

Підвищення вимог до спеціалізації, досвіду і добросовісності суддів ВАС має сприяти ефективнішій його роботі. На це й спрямовані рекомендації Венеціанської комісії. У її Висновку CDL-AD(2017)020 висловлено слушні рекомендації, що специфічні особливості у відборі суддів спеціалізованих судів мають бути обумовлені виключно спеціальними вимогами до кандидатів на посади суддів, щоб не склалося враження, що антикорупційні судді відрізняються або є привілейованим класом суддів. Відхилення від загальних правил призначення суддів можуть допускатися лише з метою ефективного функціонування антикорупційного суду. Їх призначення не повинно суперечити Конституції та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (п.п. 29, 56 Проміжного висновку...), які передбачають, що спеціальні вимоги можуть стосуватися освіти та стажу професійної діяльності (ч. 4 ст. 127 Конституції).

І законодавець у Законі України «Про Вищий антикорупційний суд» врахував ці рекомендації. До суддів ВАС встановлено додаткові спеціальні вимоги. Зокрема, у ч. 2 ст. 7 закону передбачено, що на посаду судді ВАС може бути призначений громадянин України, якщо він відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, передбаченим Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (про які йшлося вище), а також володіє знаннями та практичними навичками, необхідними для здійснення судочинства у справах, пов'язаних з корупцією.

Водночас законом передбачено, що суддя з питань протидії корупції обов'язково повинен відповідати ще одній із таких вимог, а саме, мати: 1) або стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років; 2) або науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років; 3) або досвід професійної діяльності адвоката, у тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років; 4) або сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності), зазначеної у попередніх пунктах, щонайменше сім років (п.п. 1, 2, 3, 4 ч. 2 ст. 7 закону)⁵. Отже, законом встановлено спеціальні кваліфікаційні вимоги, наголошено на необхідності наявності вміння та навичок у кандидата на посаду судді та необхідного досвіду застосовувати приписи як українського, так і міжнародного антикорупційного законодавства.

Поряд із тим відповідно до ч. 3 ст. 8 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» з метою допуску до проходження кваліфікаційного оцінювання для участі у конкурсі на зайняття посади судді ВАС за спеціальною процедурою кандидат на посаду судді має подати до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі – ВККС України) окрім документів, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів» для всіх суддів (ч. 1 ст. 71), і документів, які підтверджують дотримання вимог щодо професійного рівня відповідно до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» (ч. 2 ст. 7, про що йшлося вище), також заяву про відсутність обставин, якими забороняється призначення на посаду судді (п.п. 2, 3, 4, 5, 6, 7 ч. 4 ст. 7 закону).

Згідно із Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» конкурс на зайняття посади судді ВАС здійснюється в порядку, визначеному Конституцією України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів», з урахуванням передбачених ст. 8 цього закону особливостей (ч. 1 ст. 8 закону). В Основному Законі держави відповідно до внесених змін передбачено, що призначення на посаду судді здійснюється за конкурсом (ч. 2 ст. 128). А в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» у ст. 79 розкриваються положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді відповідно до цього закону та Положення про проведення конкурсу, що стосуються всіх суддів, у тому числі й суддів ВАС.

У зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», ВККС України ухвалила рішення про проведення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів ВАС, розмістила відповідну інформацію на своєму офіційному веб-сайті і веб-порталі судової влади та опублікувала її у газеті «Голос України» 7 серпня 2018 року. Вона визначила загальний порядок подання заяви для участі у конкурсі та умови його проведення, вказала на 39 вакантних посад суддів тощо⁶. Конкурс на зайняття вакантних посад суддів ВАС проводиться ВККС України відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на

основі рейтингу учасників за результатами кваліфікаційного оцінювання. Під час такого конкурсу визначається його учасник, що має вищу позицію за рейтингом (ч. 11, 12 ст. 79 закону).

Однією з особливостей проведення конкурсу на посади суддів ВАС є те, що до його проведення залучаються представники міжнародних організацій. Для цього утворена Громадська рада міжнародних експертів (ГРМЕ). Відповідно до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» такий підхід спрямований на сприяння ВККС України під час проведення конкурсу до ВАС через надання кандидатам конкурсу оцінки доброчесності. При цьому зауважимо, що в законі розкривається сучасне розуміння суті поняття «доброчесності». До критеріїв доброчесності включаються питання моралі, чесності, невідчужуваності й безпосередньо законності джерел походження майна, відповідність рівня життя кандидата або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідність способу життя кандидата його статусу, наявність знань та практичних навичок для розгляду справ, віднесених до підсудності ВАС. Водночас підкреслимо, що Громадська рада доброчесності, яка утворена і здійснює діяльність згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» з метою сприяння ВККС України у встановленні відповідності кандидата на посаду судді критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання (ч. 1 ст. 87), на час діяльності Громадської ради міжнародних експертів не залучається до встановлення відповідності кандидатів на посади суддів ВАС передбаченим законом критеріям для цілей кваліфікаційного оцінювання (ч. 4 ст. 8).

ГРМЕ утворюється у складі шести членів (вважаємо, доцільніше було б у складі мати 7 членів – непарне число). Її кандидати пропонуються міжнародними організаціями, які співпрацюють з Україною у сфері запобігання та протидії корупції відповідно до міжнародних договорів України. Кожна із них може запропонувати не менше двох кандидатів до складу ГРМЕ. Члени такої ради призначаються ВККС України виключно на підставі пропозицій міжнародних організацій. При цьому рішення про призначення членів ГРМЕ приймається за умови, якщо кількість запропонованих кандидатів до її складу перевищує щонайменше вдвічі кількість вакантних місць (ч. 1, 2 ст. 9). Вважаємо, що такий підхід виправдовує себе, оскільки між кандидатами має бути конкурс.

Відповідно до вимог Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» членами ГРМЕ можуть бути громадяни України чи іноземці, що мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, мають досвід роботи в інших країнах не менше ніж п'ять років із здійснення процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення в суді чи здійснення судочинства у справах, пов'язаних з корупцією (ч. 3 ст. 9).

Ініціативу в доборі членів ГРМЕ проявили п'ять із 15 міжнародних організацій, до яких звернулася ВККС України із запрошенням надати пропозиції щодо кандидатур для призначення членами ГРМЕ, а саме: Рада Європи, Європейський Союз, Європейське бюро боротьби з шахрайством (OLAF), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД), які офіційно співпрацюють з Україною. Вони рекомендували ВККС України 12 кандидатів для обрання до складу ГРМЕ (вдвічі більше кількості вакантних місць), які мають досвід роботи судьями, адвокатами, прокурорами та суміжний досвід роботи у США, Канаді, Великій Британії, Шотландії, Данії, Іспанії, Італії, Литві, Гватемалі, Македонії. При цьому міжнародні організації, обираючи експертів, намагалися знайти оптимальний баланс між фахівцями з досвідом здійснення судочинства та з досвідом підтримання державного обвинувачення, дотримувалися принципу рівномірної географічної представленості.

До складу ГРМЕ із 12 запропонованих міжнародних експертів ВККС України обрала шість (чотири судді та два прокурори). До неї ввійшли Аурелійус Гутаускас (Литва), Флемінг Сі Денкер (Данія), Тед Зажечни (Канада), Мір'яна Лазарова Трайковська (Македонія), Лорна Харріс та Сер Ентоні Хупер (Велика Британія)⁷. Вона утворюється строком на шість років. Проте її члени призначаються строком на два роки і не можуть бути призначені повторно (ч. 1, 5 ст. 9). Таким чином, склад ради змінюватиметься, що сприятиме, на нашу думку, шляхом його оновлення підвищенню відповідальності її членів.

Для безпосередньої участі ГРМЕ в доборі кандидатів на вакантні посади суддів ВАС Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» визначив конкретні напрями її роботи. Вона має, по-перше, збирати, перевіряти та аналізувати інформацію щодо кандидатів на посади суддів ВАС; по-друге, надавати ВККС України інформацію стосовно таких кандидатів; по-третє, брати участь у спеціальному спільному засіданні з ВККС України; по-четверте, вживати заходів до захисту персональних даних, інформації з обмеженим доступом, які стали відомі ГРМЕ, її членам у зв'язку із здійсненням їх повноважень (ч. 9 ст. 9).

Слушним є те, що цим законом визначено обов'язки кожного члена ГРМЕ. Він повинен: 1) брати участь у її роботі особисто без права делегування своїх повноважень іншим особам, у тому числі іншим членам ГРМЕ; 2) не використовувати в інших цілях, ніж для виконання своїх обов'язків як члена ГРМЕ, персональні дані та іншу інформацію, що стала йому відома у зв'язку з участю в роботі ГРМЕ. Зазначимо, що порушення цієї вимоги тягне відповідальність, передбачену законодавством України; 3) відмовитися від участі у зборі інформації про кандидата, розгляді питання про відповідність кандидата на посаду судді ВАС критеріям доброчесності, професійності і законності, якщо член ГРМЕ перебуває чи перебував в особистих чи ділових стосунках із кандидатом на посаду судді ВАС, причетний до справ, які розглядає чи розглядає суддя, який є кандидатом на посаду судді ВАС, та/або у разі наявності іншого конфлікту інтересів або обставин, що можуть вплинути на об'єктивність чи неупередженість під час прийняття членом ГРМЕ рішення щодо кандидата на посаду судді ВАС (ч. 11 ст. 9). Гадаємо, що такий підхід спонукатиме міжнародних експертів до активнішої праці, підвищенню їхньої відповідальності та неупередженості до розгляду справ.

ГРМЕ у доборі суддів ВАС відіграв, на нашу думку, ключову роль, оскільки має можливість блокувати сумнівних кандидатів на посади суддів. Так, згідно з ч. 5 ст. 8 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» за ініціативи не менше трьох членів ГРМЕ (половини її складу) питання відповідності будь-якого кандидата на посаду судді ВАС критеріям доброчесності і професійності (ч. 4 ст. 8) розглядається на спеціальному спільному засіданні ВККС України та ГРМЕ. На цьому засіданні приймається рішення. Воно може бути як позитивне, так і негативне. Позитивне рішення щодо відповідності такого кандидата критеріям доброчесності й професійності ухвалюється більшістю від спільного складу членів ВККС України та членів ГРМЕ (їх разом 22 члени, більшість становить 12 членів) за умови, що за нього проголосує не менше половини членів ГРМЕ (не менше трьох членів). Якщо таке рішення не приймається із-за неучасті в голосуванні трьох членів ГРМЕ, тоді вважається, що кандидат припиняє участь у конкурсі.

Проте варто наголосити, що це не є дискваліфікацією будь-якого кандидата у конкурсі (як стверджують окремі автори). Конкурс на зайняття вакантної посади судді відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» проводиться для того, щоб встановити рейтинг учасників конкурсу за результатами кваліфікаційного оцінювання (ч. 11 ст. 79) і визначити учасника конкурсу, який має вищу позицію за рейтингом (ч. 12 ст. 79). На етапі конкурсу за участі ГРМЕ (січень 2019 р.) із 113 кандидатів, які успішно склали іспит, у членів ГРМЕ до 49 із них були запитання. Під час проведення бесід з ними обидва органи (ВККС України та ГРМЕ) встановлювали відповідність кандидатів критеріям доброчесності та оцінювали наявність у них знань і практичних навичок для розгляду справ, віднесених до підсудності ВАС. Завданням міжнародних експертів, як зазначив голова ГРМЕ Сер Ентоні Хупер, було не довести корумпованість того чи іншого кандидата. Достатньо, щоб в експертів з'явилися вагомні сумніви щодо його доброчесності або професійної придатності⁸.

На основі рейтингу учасників конкурсу за результатами кваліфікаційного оцінювання ВККС України визначає переможця конкурсу на посаду судді ВАС за критеріями, передбаченими Законом України «Про Вищий антикорупційний суд». Загальним критерієм визначення переможця конкурсу на посаду судді для будь-якого судді є вища позиція учасника конкурсу за рейтингом. Враховуючи особливості ВАС як спеціалізованого суду, що здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, законодавець передбачив конкретні критерії визначення переможця конкурсу на посаду судді окремо для судді ВАС першої інстанції і судді Апеляційної палати ВАС. Так, у конкурсі на зайняття посади судді Апеляційної палати ВАС законом передбачається, що у випадку однакової позиції за рейтингом, визначеним за результатами кваліфікаційного оцінювання, перевага надається учаснику, який набрав більшу кількість балів із виконаного під час іспиту, проведеного в межах процедури кваліфікаційного оцінювання, практичного завдання, а за однакової кількості балів, як правило, учаснику, який має більший стаж роботи на посаді судді в судах апеляційної, касаційної інстанцій. А у разі якщо учасники конкурсу мають однаковий стаж роботи на посаді судді в судах апеляційної, касаційної інстанцій або не мають такого стажу, перевага надається учаснику, який має більший стаж роботи на посаді судді, а за наявності в учасників однакового стажу на посаді судді – учаснику, який має науковий ступінь, а за наявності в обох учасників наукового ступеня або відсутності в обох учасників наукового ступеня – більший стаж професійної діяльності у сфері права (ч. 6 ст. 8).

Закон України передбачив критерії визначення переможців конкурсу на посаду судді і для інших суддів ВАС. Він зафіксував, що у разі однакової позиції за рейтингом, визначеним за результатами кваліфікаційного оцінювання для інших учасників конкурсу, перевага надається тому учаснику, який набрав більшу кількість балів із виконаного під час іспиту, проведеного в межах процедури кваліфікаційного оцінювання, практичного завдання, а за однакової кількості балів, як правило, учаснику, який має більший стаж роботи на посаді судді. У випадку якщо учасники такого конкурсу мають однаковий стаж роботи на посаді судді або не мають такого стажу, перевага надається учаснику, який має науковий ступінь, а за наявності в обох учасників наукового ступеня або відсутності в обох учасників наукового ступеня – більший стаж професійної діяльності у сфері права (ч. 6 ст. 8). Вважаємо, що таке детальне передбачення підстав у різних випадках для визначення переможців конкурсу на посаду судді для суддів ВАС першої інстанції і суддів Апеляційної палати ВАС заслуговує схвалення.

Важливою складовою конкурсу на зайняття посад суддів ВАС є забезпечення його прозорості. Так, Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» вимагає, щоб на кожному етапі кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посаду судді ВАС та під час оцінювання результатів такого кваліфікаційного оцінювання ВККС України забезпечувалися відео- та аудіофіксація і трансляція у режимі реального часу відповідних засідань ВККС України на її офіційному веб-сайті, а ГРМЕ – на офіційному веб-сайті Державної судової адміністрації України (ч. 7 ст. 8). Оцінюючи стан прозорості роботи ВККС України на етапі конкурсу за участі ГРМЕ, її голова Сер Ентоні Хупер заявив, що не знає жодної країни у світі, яка б досягла такої прозорості у процедурах призначення на посади такого рівня⁹.

На основі визначення переможців конкурсу на посаду судді для суддів ВАС ВККС України відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вносить до Вищої ради правосуддя (далі – ВРП) рекомендації про призначення кандидатів конкурсу на посади суддів (ч. 3 ст. 93) за наявності вакантних посад суддів (ч. 17 ст. 79). Згідно з оголошеним конкурсом на вакантні посади суддів ВАС 02 серпня 2018 р. ВККС України за його результатами може внести до ВРП рекомендації щодо переможців конкурсу на 39 вакантних посад суддів.

Згадаємо, що склад ВРП сформований, а її повноваження стосовно призначення суддів визначені з урахуванням рекомендацій Венеціанської комісії. Процедура діяльності ВРП щодо внесених ВККС України рекомендацій про призначення кандидатів на посади суддів ВАС чітко визначається законодавством України. Так, згідно із Законом України «Про Вищу раду правосуддя» із членів ВРП визначається доповідач, який складає висновок щодо можливості призначення кандидата конкурсу на посаду судді та виступає з доповіддю на пленарному засіданні ВРП, яке вважається повноважним, якщо в ньому бере участь не менше 14 із 21 членів ВРП, а її рішення – позитивним, якщо за внесення Президентом України подання про призначення судді на посаду проголосує не менше 14 членів ВРП. В іншому випадку вважається, що ВРП відмовила у внесенні Президентом України подання про призначення учасника конкурсу на посаду судді (ст. ст. 36, 37). Така відмова можлива лише на підставі обґрунтованих відомостей, які були отримані ВРП, по-перше, якщо такі відомості не були предметом розгляду ВККС України; по-друге, якщо ВККС України не дала належної оцінки таким відомостям у межах процедури кваліфікаційного оцінювання щодо відповідного кандидата (ч. 4 ст. 37)¹⁰. Проте таке рішення має бути вмотивованим. Воно може бути оскаржено до Верховного Суду у порядку, встановленому процесуальним законом.

Заслугує схвалення норма Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», яка спрямована на забезпечення прозорості роботи ВРП. Передбачено, що під час розгляду ВРП питання про внесення Президентом України подання про призначення судді ВАС та прийняття рішення ВРП щодо кандидата на посаду судді ВАС здійснюється відео- та аудіофіксація і трансляція у режимі реального часу відповідних засідань ВРП на офіційному веб-сайті ВРП (ч. 8 ст. 8).

Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на підставі та в межах подання ВРП (цього вимагала Венеціанська комісія – п. 32 Проміжного висновку), без перевірки додержання встановлених цим законом вимог до кандидатів на посаду судді та порядку проведення добору чи кваліфікаційного оцінювання кандидатів. Навіть за наявності будь-яких звернень щодо кандидата на посаду судді він призначається на посаду. Президент України може лише перед компетентними органами поставити питання про проведення в установленому законом порядку перевірки викладених фактів, а указ про призначення судді має видати не пізніше тридцяти днів із дня отримання відповідного подання ВРП (ст. 80). На таку «церемоніальну роль» Президента України погодилася і Венеціанська комісія, щоб обмежити політичний вплив та партійний тиск на суддів.

Отже, враховуючи роль Вищого антикорупційного суду України та його суддів у захисті особи, суспільства і держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів, у дотриманні прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, законодавець визначив відповідні засади та порядок (процедуру) конкурсного добору суддів цього суду. Такі приписи порівняно із загальними правилами мають свої особливості, які обумовлені специфікою справ, підсудних такому суду, і проявляються в спеціальних вимогах до його суддів, відмінностях процедури проведення конкурсу на зайняття посади судді цього суду, які є прийнятними для судді вищого спеціалізованого суду з питань, пов'язаних з корупцією на високому рівні, і які відповідають міжнародним та європейським стандартам.

¹ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.

² Шемшученко Ю.С. Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи / Ю.С. Шемшученко // Вісник Національної академії наук України. – 2017. – № 2. – С. 37–47; Судова реформа в Україні: реалії та перспективи: матеріали наук.-практ. конференції 18.11.2016 р. / кер. авт. колективу Копиленко О.Л. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. – 479 с.; Москвич Л.М. Довіра до суду: стан та інструменти впливу / Л.М. Москвич // Право України. – 2018. – № 3. – С. 9–25; Святоцький О.Д. Вступне слово / О.Д. Святоцький // Право України. – 2018. – № 2, 3, 7, 9, 10, 11 та ін.; Селіванов А.О. Конституційне правосуддя в Україні / А.О. Селіванов. – Х.: Право, 2018. – 94 с.; Щербанюк О.В. Конкурсний добір суддів: проблеми конституційної реалізації / О.В. Щербанюк // Право України. – 2018. – № 3. – С. 92–109 та ін.

³ Проміжний висновок щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя. Висновок № 803/2015 CDL-PI(2015)016 від 24.07.2015 року, затверджений Венеціанською комісією : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vkksu.gov.ua>; Висновок щодо проекту Закону «Про антикорупційні суди» та проекту Закону про внесення змін до Закону про судоустрій і статус суддів (з приводу запровадження обов'язкової спеціалізації суддів з розгляду корупційних правопорушень та тих, що пов'язані з корупцією), затверджений Венеціанською комісією (6–7.10.2017 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forum.antiraid.com.ua>

⁴ Конституція України із змінами, внесеними згідно із законами // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

⁵ Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 24. – Ст. 212.

⁶ Оголошено конкурс до Вищого антикорупційного суду від 02.08.2018 р.: Вища кваліфікаційна комісія суддів України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vkksu.gov.ua/>

⁷ ВККСУ ухвалила склад Громадської ради міжнародних експертів: Вища кваліфікаційна комісія суддів України. 06.11.2018 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vkksu.gov.ua/>

⁸ Відбір до Вищого антикорупційного суду: Безпрецедентна прозорість та унікальний світовий досвід. 29.01.2019 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/>

⁹ Там само.

¹⁰ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 7–8. – Ст. 50.

Резюме

Рудик П.А. Особливості конкурсного добору суддів Вищого антикорупційного суду України в аспекті міжнародних та європейських стандартів.

Проаналізовано нові положення Конституції та законів України щодо особливостей конкурсного добору суддів Вищого антикорупційного суду України, які обумовлені специфікою справ, підсудних такому суду, спеціальними вимогами до суддів, залученням міжнародних експертів, відмінностями процедури проведення конкурсу при дотриманні загальних правил призначення суддів у взаємозв'язку з сучасними міжнародними та європейськими стандартами.

Ключові слова: особливості, конкурсний добір, судді, Вищий антикорупційний суд України, міжнародні та європейські стандарти.

Резюме

Рудик П.А. Особенности конкурсного добора судей Высшего антикоррупционного суда Украины в аспекте международных и европейских стандартов.

Проанализированы новые положения Конституции и законов Украины относительно особенностей конкурсного добора судей Высшего антикоррупционного суда Украины, которые обусловлены спецификой дел, подсудных такому суду, специальными требованиями к судьям, привлечением международных экспертов, отличиями процедуры проведения конкурса при соблюдении общих правил назначения судей, во взаимосвязи с современными международными и европейскими стандартами.

Ключевые слова: особенности, конкурсный добор, судьи, Высший антикоррупционный суд Украины, международные и европейские стандарты.

Summary

Rudik P. The features of the competitive selection of judges to the High Anticorruption Court of Ukraine in the aspect of international and European standards.

The new provisions of the Constitution and laws of Ukraine concerning the features of the selection of judges to the High Anticorruption Court of Ukraine, which are determined by specific characters of cases under the jurisdiction of the Court, special requirements to judges, the involvement of international experts, differences in the procedure of conducting a competition, while respecting the general rules of appointing judges in interconnection with modern international and European standards.

Key words: features, competitive selection, judges, the High Anticorruption Court of Ukraine, international and European standards.

УДК 342.5

В.А. ШАТИЛО

Володимир Анатолійович Шатіло, доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, професор Київського національного лінгвістичного університету

ВПЛИВ ОБ'ЄКТИВНИХ ФАКТОРІВ НА РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Функціонування державної влади є не просто ознакою чи системою ознак, характерних для розвитку державності, а якісним станом державно організованого суспільства, що відображає соціально-економічні, політичні, духовно-культурні, ідеологічні, екологічні, географічні та інші умови розвитку суспільства, які, тим самим, визначають матрицю формування ефективного конституційного механізму державної влади та перспективи розвитку держави в цілому.

Застосування методології факторного аналізу будь-якого правового явища є науковим прийомом, що виникає в рамках загальних системних досліджень та застосовується на сьогоднішній день досить активно при вивченні різних систем. Факторний аналіз заснований на тому, що будь-яке явище, яке розглядається як система, являє собою певну впорядковану сукупність елементів, що знаходяться у взаємозв'язку та є взаємозумовленими. Не є винятком у цьому контексті і факторний аналіз розвитку конституційного механізму державної влади.

Теоретико-методологічну основу дослідження конституційного механізму державної влади заклали праці багатьох вітчизняних учених, серед яких: В.Б. Авер'янов, М.О. Баймуратов, О.В. Батанов, Ю.М. Бисага, О.П. Васильченко, В.П. Грובה, Г.В. Задорожня, О.В. Зайчук, Б.В. Калиновський, А.М. Колодій, О.Л. Копиленко, Л.Т. Кривенко, А.Р. Крусян, О.С. Лотюк, О.В. Марцеляк, Н.В. Мішина, Н.А. Мяловицька, Н.М. Оніщенко, М.П. Орзіх, О.В. Петришин, В.Ф. Погорілко, М.В. Савчин, А.О. Селіванов, В.М. Селіванов, В.М. Скрипнюк, О.В. Скрипнюк, І.Д. Сліденко, О.В. Совгіря, О.Ю. Тодика, Ю.М. Тодика, В.Л. Федоренко,